

HELG

INNSENDT

Denne artikkelen er ikke skrevet av en journalist i Agderposten, og er derfor ikke fri og uavhengig journalistikk. Artikkelen er i sin helhet laget av en ekstern bidragsyter. Vi har funnet innholdet interessant for våre lesere, og publiserer det derfor redigert og tilrettelagt av redaksjonen. Det betales ikke honorar for slike artikler.

MUNTERT: Unge damer drikker og røyker i hagen, sannsynligvis på spøk. Hun som holder Curaçao-flasken midt i bildet ser ut til å være gravid. En notis på et av bildene antyder at de er fra rundt 1901.

SKAM anno 1900

I den populære tv-serien SKAM får vi et innblikk i hvordan det er å være ungdom i dag. Jentene i serien er svært opptatt av å dokumentere og dele små og store øyeblikk av livet i sosiale media. Men hvordan var det å være ung kvinne for 100 år siden?

Slik levde de livet

Nylig ble det oppdaget en serie med mystiske fotografier som kan kaste lys over hvordan det var å være ung kvinne for hundre år siden.

Bildene er av unge jenter fra arendalsområdet som drikker og røyker i hagen, lever livet i europeiske byer og i det hele tatt oppfører seg på en forfriskende moderne måte. Nå er de identifisert. Deres opplevelser er nært knyttet til viktige deler av både fotografiets og kvinnefrigjøringshistorie.

Historien om fotojentene starter med et metallskrin godt gjemt i bakerste hylle i arkivet på KUBEN. På innsiden fant vi noen gamle pakker med glassplate-negativer, altså slike fotografiske negativer som ble brukt i det første århundret av fotografiets historie. Ved første øyekast var det ikke noe særlig spesielt ved dette materialet. Emballasjen tydet på at bildene stammet fra begynnelsen av 1900-tallet, men i likhet med mange andre kulturhistoriske foto manglet de opplysninger om motiv og fotograf. Noe pirret likevel interessen. Bildene, som tilsynelatende gjenga ordinære familiesituasjoner, inneholdt svært mange kvinneskikkelser, gjerne i konstallasjoner som ikke er så vanlig i denne typen samlinger. De ble derfor lagt til side for digitalisering.

Mysteriet avdekkes

Det ble begynnelsen på en reise inn i fotohistorien, både geografisk og tematisk. Mange av bildene var riktignok tatt i Arendal, men en god del av dem så også ut til å stamme fra utenlandsreiser, der en gruppe unge kvinner har latt seg avbilde på turer i fjell og by. På noen av eskene fant vi et lite merke som stammet fra en fotoforretning i Genève, og dette ga grunnlag for videre undersøkelser. På nett lette vi etter landemerker som var gjengitt i bildene, først og fremst i Sveits, men også i Europa generelt.

Etter hvert kunne vi rekonstruere en reise som startet med båt fra Langbrygga i Arendal, fortsatte med tog gjennom Danmark og Tyskland, og endte med et

opphold i byene rundt Genève-sjøen – Genève, Montreux og Lausanne, og med turer i områdene rundt. Det finnes bilder med sommermotiver fra Sveits, men i en del av bildene er åpenbart også tatt om vinteren. Kvinnene som opptrer på bildene har mest sannsynlig opphold seg på kontinentet i 10–12 måneder, og overvintret i Hauteville Pansjonat i Genève.

Det var spesielt to unge kvinner som stadig dukket opp på disse glassplatene. Hvem kunne de være? Heldigvis har vi materiale som gjør det mulig å identifisere ukjente ansikter nesten hundrer år etter at de er avbildet. Et lite dykk i portrettsamlingen ved KUBEN ga oss svaret. Det dreide seg om Sophie og Elinor Eyde, altså døtrene til Christian Eyde og niesene til den senere så kjente industrigründeren Sam Eyde. Som representanter for Arendals mer bemidlede overklasse har søstrene Eyde hatt gode økonomiske forutsetninger for å oppholde seg i utlandet over tid. Kanskje har de i dette tilfellet vært på en ferietur med norske venner. Eller kanskje har de gått på en skole i Genève, og i den anledning vært del av den jentegjengen vi ser på bildene.

Sikkert er i hvert fall at jentene fotograferte i en tid da amatør fotografi fortsatt var noe ganske nytt og trendy. Den som fulgte med i tiden måtte selvfølgelig ha sitt eget kamera.

Motebevisst og moderne

I dag kan alle ta bilder med sine mobiltelefoner og digitale kameraer uansett kjønn eller alder, og uten kostbart utstyr eller dypere kunnskap om fotografi. Fra oppfinnelsen av fotografiet på 1830-tallet fram til 1880-årene krevde fotografier avansert kunnskap både om kamerateknikk og fotokjemi. I tillegg var både fotoapparater og mørkeromsutstyr kostbare investeringer.

GRUPPEBILDE AV JENTENE: På en av kafeene ved Genève's strandpromenade. Sophie som

EN TIDLIG «SELFIE»: Med en venninne, antagelig på en av Genève's mange kafeer. Sophie i midten og Elinor til høyre.

nummer to fra venstre i første rekke.

JENTEGJENGEN: På trikken på vei fra byen Grand Saonnex via Ariana til fergen. Fotosamling/ Glassnegativer fra Eyde familiens reiser, feiringer og hverdagsliv.

PÅ TUR: Her har jentene besøkt middelalderkirken av Gruyères og Gruyères slott.reiser, feiringer og hverdagsliv.

HELG

➤ Fotografering var stort sett utført kun av profesjonelle fotografer og deres bilder kunne kjøpes i atelierer, bokhandlere eller fra gateselgere. Fotografi som nymotens oppfinnelse var et populært samleobjekt, og fotografier fra nært og fjernt prydet stueveggene i et dannede hjem.

Framveksten av amatør fotografi begynte først på slutten av 1880-tallet med lanseringen av Eastmann Kodak Companys nye kameratype, et enkelt og brukervennlig bokskamera. Dette kom med slagordet «You press the button, we do the rest», og man kunne få det ferdig laget med film eller glassplater, med mulighet til å levere kamera tilbake til leverandøren etter fotografering. I retur fikk man nyladet kamera og ferdig fremkalte fotografier. Dette åpnet mulighetene for at alle kunne fotografere, uten dypere kunnskap om framkallingsprosesser. Alt man trengte var et kamera.

Eastmann Kodak Company var også et av de første selskapene som i sin markedsføring ikke lenger utelukkende fokuserte på produktet, men i tillegg knyttet dette til en ny og moderne livsstil. I sine reklamekampanjer presenterte Kodak attraktive idealer og egenskaper som oppmuntret til frihet, styrke, selvstendighet og dristige eventyr.

Mange av slagordene var direkte rettet mot unge kvinner, slik som «Take a Kodak with you», «Kodak as you go», «All outdoor invites your Kodak» og «The World is mine, I own a Kodak». På denne måten lanserte selskapet et nytt kvinnideal som unge kvinner også i Europa kunne identifisere seg med. Selskapets store flaggskip «The Kodak Girl» ble presentert offisielt i 1893 i World's Columbian Exposition i Chicago, og ble fort et moteskapende ikon over hele verden.

Et samfunn i endring

Kvinnene hadde fra 1850-tallet av kunnet jobbe i fotoatelier som retusjarbeidere eller fotografer, deriblant også i Eastman Kodaks og de andre kameraprodusentenes store produksjonsenheter for framkalling og kopiering av film og bilder. I tillegg var kvinnes identitet og rolle i samfunnet i forandring. Kvinnene ønsket seg samme privilegier og muligheter som menn hadde i det offentlige livet, de ville ut av den familiære rollen der unge jenter fikk skolegang og opplæring kun i henhold til sin rolle som kommende husfruer i sofistikerte hjem.

Den moderne unge kvinnens liv skulle utspilles i det offentlige rom. På eventyr med sine venner skulle hun selvsagt også dokumentere det hele med sitt personlige kamera og på den måten fortelle sin historie fra sitt eget perspektiv.

Eastmann Kodak Company lanserte til og med en egen kameraserie med sminkekrin i kameraetuiet – «Kodak Vanity» – og et månedlig fotomagasin «Kodakery» med tips og artikler om amatør fotografering. Felles for disse artiklene var at en skulle fotografere vakre motiver i det hverdagslige livet og i sine hjemlige trakter, være spontan, oppfinnsom og lekende. Reiser og eventyr skulle dokumenteres etter slagordet «Bring Your Vacation Home with a Kodak».

Med sine reklamekampanjer og slagord var Kodak med på å forme amatør fotografi som vi kjenner det i dag. Vi tar ennå bilder etter akkurat de samme idealene

som Kodak presenterte for publikum for over hundre år siden.

Dans i hagen

Vi tenker lett at unge kvinners liv og muligheter i begynnelsen av 1900-tallet var styrt av stramme skikker og uskrevne regler for hva de kunne og ikke kunne forta seg, og at de kanskje ikke i det hele tatt hadde den typen frie valgmuligheter som jenter har i dag. Det er nok delvis sant, men på den annen side vitner søstrene Eydes bilder om en mer nyansert virkelighet.

I glassplatene finner vi motiver som er uskyldige, lekende og dristige, alt på en gang. Det finnes bilder med jentegjengen tilsynelatende drikkende og røykende i hagen, og dansende i sine nattkjoler i bakgården. Det kan tenkes at denne typen aktiviteter var høyst upassende for jenter av borgerstanden, og likevel har disse unge damene både danset i hagen og dokumentert det i fotografisk form.

Selv om en del av disse bildene antagelig ikke skulle sees av andre enn en innvidd krets, kaster de på et mer generelt plan lys over unge kvinners liv i Arendal rundt år 1900 – ikke minst fordi det til forskjell fra så mye annet er fortalt av dem selv. I historieskrivningen og i arkivene presenteres i overveiende grad en mannsdominert offentlighet, og den kvinnelige, «hjemmelige» sfære vies mindre oppmerksomhet. Glassplatene til søstrene Eyde vitner om at kvinnene også har en interessant historie å fortelle om sin samtid fra sitt eget perspektiv, og at de på sine premisser kan tilføye en ukjent dimensjon til den patriarkalske historieskrivningen.

Et lite stykke verdensby

Både Sophie og Elinor ble boende i Arendal og etablerte familier her i byen. Sophie ble gift med Johann Guldbanson og Elinor med Jens Lassen Ugland, begge fra kjente slekter i Arendal. Elinor og Sophie var moderne også på den måten at de begge hadde førerkort – de fikk gullknapp fra Kongelige Automobil Klubb tildelt etter 25 års ubrutt medlemskap. I tillegg var de aktive i arbeidslivet, frivillige organisasjoner og foreninger i byen. Elinor var også aktiv på et annet plan, både hun og ektemannen Jens ble arrestert av Gestapo etter julen 1944 og holdt fanget i Kristiansand til februar 1945.

Elinor døde i 1954, og Sophie i 1967. I et intervju i Agderposten i 1954 svarte den da 70 år gamle Sophie følgende på journalistens spørsmål om hva hun syntes om Arendal: «En venn av min far sa en gang at Arendal var et lite stykke verdensby». Journalisten sluttførte sin artikkel med følgende konklusjon: «Men skikkelsen, det levende blikket i det karakterfaste ansiktet, hele hennes vesen forteller at nettopp her hører hun hjemme, komme hva det komme vil».

Kilder:

Alle foto, KUBEN/AAMA, arkiv PA-1932.

Artikkelforfatter:

Hannele Fors, fotoarkivar, KUBEN/Aust-Agder museum og arkiv.

DRISTIG: Jentene danser i sine nattkjoler i hagen. Bakgården til pensjonatet var tydeligvis godt beskyttet fra uvedkommende tilskuere siden denne typen dristig og samtidig uskyldig og lekende opptreden var mulig.

FAKTA

I ET HISTORISK LYS

- Under denne vignetten skriver historikere og andre fagfolk på Agder om spørsmål de brenner for.
- Spalten er et samarbeid mellom Aust-Agder museum og arkiv, HIFO Agder og Agderposten.
- Har du tips og ideer, så kontakt oss på epost: kristoffer.vadum@aama.no eller redaksjonen@agderposten.no

PÅ BADETUR: Ved Genèvesjøen i moderne badedrakt. Sophie til høyre.

PÅ TUR: Jentene på fjelltur i Dent-Blanche fjellene.